

MÖNSTER för planering underifrån

Protesterna mot den auktoritära planeringsrutinen fick över hela västvärlden under 60-talet närmast karaktären av en folk-rörelse — läser jag i Arkitektur (6-1972) — närmare bestämt i en ledare signerad av Bengt O H Johansson och Allan Westerman.

Sent skall syndaren vakna. Men tecken på ett uppvaknande har börjat samla sig sedan en tid tillbaka, och den fråga som tänkandet i dessa ting logiskt mynnar ut i är: hur skall man skapa möjligheter till medbestämmande för allmänheten, folket, de breda lagren, bostadskonsumenterna (för att välja en handfull av alla namnen på ett tydligen mycket kärt barn)?

Märsta

Johannes Olivegren berättar under rubriken Mönster i Märsta om den amerikanske arkitekten Christopher Alexanders' försök att skapa en metod för delaktighet och samarbete mellan boende och byggande, sådan den presenterades på utställningen M 70 i Märsta i våras.

Det är fråga om en ny typ av planeringsprocess. Grannskap, lägenheter och hus, offentliga byggnader och allmänna platser kan utformas av de människor som förväntas bruka dem, heter det i presentationen.

Mönster är nyckelordet, och det tar en stund innan dess exakta innebörd klarnar. Varje mönster talar om hur man löser ett av de ständigt återkommande miljöproblemen (=arkitektur och planeringsdito). Mönsterspråket betecknar ett system (på försöksstadiet) som syftar till att inför varje uppdykande problem ge planeraren en konkret vägledning i form av ett mönsterblad, där frågan diskuteras och råd ges. Genom att kombinera de mönster som är aktuella för ett givet projekt skall man alltså kunna komma fram till bra och realistisk utformning av vilken byggnad eller plats som helst.

Diagnos

Allt det för menig man tankeförklarande pusslandet med generalplan, översiktsplan, dis-

i morgon

ARNE LUNDGREN:

Balladen om den återtagna jorden

positionsplan etc skall kunna ersättas av mönsterspråket. Till en början när man ställer en diagnos på den befintliga miljön, den man utgår från. Hur Märsta kommer att se ut 1990 kan ingen människa säga, och i stället för att syssla med gissningar bör man hålla sig till principen att varje nybyggande samtidigt skall förbättra något som är dåligt och inte förstöra något som är bra i den befintliga miljön.

Det låter onekligen förträffligt. Särskilt om man låtsas att "bra" och "dåligt" är för alla inblandade självklart entydiga begrepp. Olivegren säger ingenting om hur man gör om till exempel en part anser att en miljö blir förbättrad av en rejält tilltagen bilväg med avfartsramper och det hela, och en annan hävdar att just detta är det bästa sättet att ödelägga samma miljö. Men man får väl anta att man i konflikt-situationer får krängla sig fram med demokratiska jämkanden — i den mån det är möjligt.

En diagnos "görs varje år av alla samhällets invånare och avser ganska få och mycket övergripande mönster", säger artikel-författaren i kursivtext. Sedan genomför mindre grupper projekt för grannskap och tillhörande områden, och — som nästa kinesiska ask — ytterligare andra "grupper av nyttjare" projekt som offentliga byggnader, flerfamiljshus eller grupper av hus, och till sist är man nere vid den individuella familjen planerande sin egen bostad.

Grannskap

Christopher Alexander visar provdiagnoser för tio mönster — det gäller alltså Märsta. Bland annat framkastar han förslaget att dämna upp Steningedalen så att Märsta kommer att ligga vid en sjö. På inrådan av Ralph Erskine föreslår han att bebyggelsen huvudsakligen koncentreras till syd- och sydvästslutningarna (fast det tycker jag nästan han kunde ha kommit på själv).

Arbetsplatser inströdda i bebyggelsen är en annan idé, liksom små byar för äldre, och att gatorna skall utformas med centrala träffpunkter — "samhällets osökta och vardagliga teater". Transportenklaver med begränsad biltrafik och utan genomfart hör också till bilden.

■ Ett torg i Märsta — vill människorna som bor i samhället ha torget så? Hur ska en central träffpunkt se ut, ett samhälles "vardagliga och osökta teater"? Ett exempelvis invånarna i Märsta möjlighet att själva engagera sig i formgivningen av sitt samhälle presenteras i senaste numret av Arkitektur Tord Bäckström kommenterar försöken i denna artikel. Mönstren i Märsta har tidigare presenterats i HT:s bilaga Bygge och bostad i våras.

Hur det går till

Nu antar vi att kommunen kommit till resultatet att ett antal bostäder skall byggas på en viss plats. Man bildar då planeringsgrupper på flera olika nivåer. Överst några av kommunens

tolv hushåll som skall utforma en gemensam miljö. Man letar sig fram till de lämpliga mönstren, vilka antas ha titlar som *Gemensam mark*, *Gångstråk* som *korsar vägar* och *Ytterst små parkeringsplatser*.

På ett senare stadium arbetar man med en sandlåda där deltagarna får markera var de vill bo med hjälp av pinnar. Vissa lägen var mer attraktiva än andra, men där enades man om att göra tomterna mindre, så att det jämnade ut sig, som man säger.

utblick

förtroendevalda, några chefs-tjänstemän och representanter för boende och byggföretag; en kommunalgrupp.

Mönstret kallas *Identifierbara grannskap*, säger vi, enligt detta bör bebyggelsen delas upp på tre grupper. Då bildas tre särskilda grupper av personer, valda bland dem som står på väntelistan för bostad i Märsta eller Stor-Stockholm.

Dessa över- och undergripande grupper börjar nu leta sig fram med mönsterspråket som slagruta.

Flerfamiljshus

Antag att man för grannskapsplaneringen använder mönstret *Lägenhetsdalar* och för själva huset stannar för *Flerfamiljshus som blad*. Man kommer fram till ett terrasshus, sluttande åt söder. Bra. Ett mönster sysslar med boendefördelning och placerar äldre människor och småbarnsfamiljer närmast marken och ensamboende och unga par i de övre våningarna (utan tanke på att de ensamstående kan slå sig ihop och bli unga par, och att sådana enligt naturens ordning förr eller senare får barn).

Till sist skriver byggherren till de intresserade och förelägger dem en ungefärlig plan, kostnadsberäkning etc, varefter dessa går in med sina modifieringar eller motförslag och det hela så småningom jämkas ihop.

Så går det till med flerfamiljshus.

Ett annat exempel spelar med

ing skall ha rätt till en sakkunnig talesman, på samma sätt som man när det gäller rättsliga förfaranden har rätt till en advokat.

Artikeln, av Ghislaine Hernandez, handlar huvudsakligen om förhållandena i Harlem och är tryckt (i offset, som tidskriften i övrigt numera, dessvärre) över en hela uppslaget täckande gråtonad bild av någonting. Det är mycket besvärande: att läsa texten är ungefär som att försöka föra ett samtal medan en poporkester spelar i grannskapet.

TORD BÄCKSTRÖM

TV

LIVSENS ONDSKA (TV 1 måndag kl 20.00) är första delen av fem i en dramatisering som Danmarks TV gjort av den danske sekelskiftesförfattaren Gustav Wieds roman Livsens Ondskab. Palle Skibehund har regisserat serien, som handlar om motsättningen mellan en dagdrömmares fantasier och den småaktiga småstadsverklighet han lever i. Bilden: Keld Markuslund spelar Emanuel Thomsen.

ARCH

Johansson och Westerman hänvisar till en annan artikel i Arkitektur, som handlar om *Advocacy planning-rörelsen* i USA. Där är idén att varje medborgargrupp som utsätts för planering